

Janne Harjula, Visa Immonen & Panu Savolainen

Konventti kaupungin laidalla – Voimatekijästä unohdetuksi raunioksi

Dominikaanit ja Turun hiippakunta

Turun hiippakuntaan keskiajalla levinneet kaksi kerjäläissääntökuntaa, dominikaanit ja fransiskaanit, saivat molemmat alkunsa 1200-luvun alussa. Niiden synty oli osa laajempaa kirkon piirissä syntynyttä liikehdintää, johon liittyi ajatus paluusta apostoliseen aikaan, köyhyyden ihannointi, saarnaamisen arvostus ja pyrkimys aiempaa henkilökohtaisempaan uskonelämään. Kerjäläissääntökunnat pyrkivät nimensä mukaisesti elämään köyhyydessä ja hankkimaan päivittäisen toimeentulonsa kerjäämällä. Ihanteisiin sisältyivät myös askeesi ja itsetutkiskelu. Toisaalta fransiskaanit ja dominikaanit pitivät tärkeänä yhteiskunnallista, uskonnollisten yhteisöjen ulkopuolella tehtävää työtä: kansankielistä saarnaamista ja sielunhoitoa. Apostolista elämää ja oikeaa uskoa tavoitellessaan dominikaanit taistelivat myös harhaoppeja vastaan.¹

Dominikaanien sääntökunnan perusti Espanjassa syntynyt Dominicus Guzman (1170–1221). Hän rakensi veljien toiminnan Pyhän Augustinuksen jo myöhäisantiikissa laatiman luostarisäännön pohjalle. Sitä täydennettiin dominikaanien omilla tarkemmilla konstituutioilla. Dominicus seuraajineen sai vahvistuksen toiminnalleen paavi Honorius III:lta (paavina 1216–1227) vuonna 1216, ja seuraavana vuonna paavi vahvisti veljeskunnan erityisnimen, latinaksi *fratres praedicatores* eli saarnaajaveljet. Sääntökunta niitti runsaasti suosiota, ja se levisi nopeasti eri puolille Eurooppaa. Pohjoismaiden ensimmäinen konventti eli dominikaaniveljien yhteisö perustettiin tuolloin Tanskalle kuuluneeseen Lundin kaupunkiin vuonna 1223.²

Dominikaanien konventit jaettiin alueiden mukaisesti provinsseihin. Vuodesta 1228 lähtien Pohjoismaat muodostivat yhden, Dacia-nimisen provinssin. Sen yhteisenä päätöselimenä toimi Lundissa kokoontunut provinsiaalikapituli. Vuosisadan loppuun mennessä Pohjoismaihin oli perustettu 14 konventtia, joista yhdeksän Ruotsin valtakunnan alueelle. Ruotsissa ensimmäinen konventti aloitti toimintansa Gotlannin saarella Visbyssä vuonna

---

¹ Lehmijoki-Gardner 2002, 198–200.

² Gallén 1946.

1230, ja se muodosti myöhemmin perustettujen Tallinnan, Turun ja Viipurin konventtien kanssa niin sanotun merellisten konventtien ryhmän. Näitä neljää yhdisti sijainti Itämeren rannikolla, merireittien tuntumassa.³

Dominikaanien asettuminen Itämeren piiriin kuului 1200-luvun valtapolitiikkaan. Käännytystyöllä sekä sijoittamalla tärkeimpien kauppareittien ja kaupunkien äärelle pyrittiin vahvistamaan erityisesti Baltian alueen hallintaa, mutta myös vakiinnuttamaan Suomen kaltaisen raja-alueen oloja.⁴ Turun hiippakunnassa dominikaaneilla oli suuri merkitys sekä hengellisessä että maallisessa elämässä. Erityisesti Turun kaupungissa dominikaanien läsnäolo jätti jälkensä niin kaupungin asemakaavan kehitykseen, kansainvälisten vaikutteiden leviämiseen, kirkonmiesten koulutukseen kuin hartauselämäänkin. Dominikaanien toiminnan laajuutta kuvaa esimerkiksi se, että he toimivat monilla alueilla kaupunkisuunnittelun ja maanmittauksen saralla.⁵ Mahdollisesti myös Turun keskiaikaisessa kaupunkisuunnitelmassa, jota rajasivat hengellisten instituutioiden rakennukset, näkyi dominikaanien vaikutus.

Reformaation murroksessa dominikaanien vaikutus haihtui nopeasti. Uudistajat ajoivat nopeasti dominikaanien toiminnan alas, konventin omaisuus menetettiin kruunulle ja konventtirakennukset hylättiin. Jäljelle jäi hajanaisia kirjallisia asiakirjoja, rappeutuvia raunioita ja haipuva suullinen perimätieto, joita historioitsijat ja arkeologit ovat uudella ajalla pyrkineet keräämään ja tutkimaan.

Turun konventin synty ja toiminta

Turkuun asettuneiden dominikaanien varhaisvaiheita tunnetaan heikosti. Sigtunan konventin annaalin mukaan ”dominikaanit saapuivat Suomeen” vuonna 1249.⁶ Ilmaus saattaa merkitä, että Varsinais-Suomeen perustettiin nimenomaan konventti eli dominikaaniveljien yhteisö,⁷ mutta toimintapaikan luonne ja sijainti jäävät hämäräksi. Vahva ehdokas ensimmäiseksi konventin sijoituspaikaksi on Turun Koroistenniemi ja sinne 1200-luvulla rakennettu kirkko.

---

³ Gallén 1958, palstat 175–179.

⁴ Salminen 2003, 37–39.

⁵ Boerefijn 2010, 292.

⁶ FMU 98.

⁷ Maliniemi 1947, 87–88.

Ensimmäinen konventti on saattanut syntyä muuallekin, esimerkiksi lähemmäs myöhempää, Turun Kaskenmäestä tunnistettua paikkaa.⁸

Kerjäläisveljien konventit rakennettiin tavallisesti kaupunkeihin, jotka olivat dominikaaneillekin ominaisinta toimintaympäristöä. He halusivat tavoittaa saarnoillaan laajoja ihmisryhmiä ja kerätä varoja toimintaansa. Dominikaanien saapuessa Suomessa ei kuitenkaan ollut kaupunkeja, eikä Koroisistakaan ole tunnistettu konventtiin viittaavia rakennuksia. Turun kaupunki perustettiin vasta vuoden 1300 tienoilla.⁹ Ehkäpä tässä yhteydessä tai myöhemmin konventti siirrettiin tunnettuun paikkaansa Kaskenmäen rinteeseen.¹⁰ Kirjalliset lähteet tuntuvat tukevan tällaista tulkintaa. Vuosien 1287 ja 1337 välisenä aikana konventti sai kymmenkunta lahjoitusta, ehkäpä nimenomaan konventin rakentamiseksi uuteen paikkaan Kaskenmäkeen. Lisäksi termin ”Suomen konventti” sijaan ilmaus ”Turun konventti” esiintyy ensimmäisen kerran vuonna 1309 samalla, kun mainitaan konventin kirkko.¹¹ Vuonna 1340 allekirjoitettu paavillinen kirje toteaa konventin jo sijaitsevan ”Turun kaupungin lähellä”.¹²

Turun konventti omistettiin Pyhä Olaville, Norjan kuninkaalle, joka vakiinnutti kristinuskon valtakuntaansa 1000-luvun alussa. Pyhimyskuninkaan valinta suojelijaksi ei ollut poikkeuksellista, sillä dominikaanien Dacian provinssin 22:sta konventista kuusi oli omistettu käännytystyötä tehneelle Pyhälle Olaville. Vaikka hänet oli saatettu ottaa Turun konventin suojelijaksi jo 1200-luvulta lähtien,¹³ Pyhän Olavin nimi mainitaan konventin yhteydessä vasta vuonna 1430.¹⁴ Suojeluspyhimyksen esiin nostaminen saattoi juontua laitoksen uudenlaisesta taloudellisesta tilanteesta. Turussa ja konventtialueella nimittäin riehui tulipalo vuonna 1429, mitä seurasi kallis uudelleenrakennusvaihe. Lahjoitusten houkuttelemiseksi konventti kenties halusi painottaa Pyhää Olavia suojeluspyhimyksenään.¹⁵

---

⁸ Esim. Rinne 1941, 35–58; Gardberg 1971, 177–178; Hiekkänen 2003b, 89; Knuutila 2003, 74–75; Koivunen 2003, 53; Salminen 2003, 38; Gardberg 2005, 22; Hiekkänen 2007, 185. Ks. myös Harjula & Immonen 2012; Harjula *et al.* 2012.

⁹ Hiekkänen 2001, 627; 2003a, 42–48; Pihlman 2010, 11–12; Seppänen 2012, 941.

¹⁰ Gardberg 1971, 178; Hiekkänen 1993, 128; 2003b, 89–91; Gardberg 2005, 47, 52; Hiekkänen 2007, 181; Seppänen 2012, 667–668.

¹¹ FMU 259.

¹² REA 98.

¹³ Knuutila 2010, 65.

¹⁴ FMU 1977.

¹⁵ Salminen 2003, 38.

Konventin toiminnasta kertovia asiakirjoja on säilynyt niukalti. Keskiajan tunnetuissa tekstilähteissä on mainittu kaikkiaan 34:n Turussa asuneen dominikaaniveljen nimet.¹⁶ Yhteisön jäsenten kokonaislukumäärää on vaikea arvioida. Sääntökunnan asettama vähimmäismäärä oli 12 veljeä, mikä ei aina liene täyttynyt, vaikka tällöin konventilla ei ollut oikeutta lähettää edustajaa provinsiaalikapituliin. Esimerkiksi elokuussa 1418 Turussa oli läsnä vain seitsemän veljeä, kun he antoivat vastuuvapauden konventin johtajalle.¹⁷ Alhainen osallistujamäärä saattoi tosin johtua siitä, että osa veljistä oli vielä kesän sielunhoitokiertueella hiippakunnassa.¹⁸

Veljet valitsivat konventin johtajan eli priorin kokouksessaan vuosittain. Lundin provinsiaalikapitulissa vahvistettiin vuonna 1254, että Petrus de Finlandiae, kaiketi konventin prior, siirretään rikkomustensa takia Visbyyn konventtiin. Turkuun puolestaan siirrettiin Visbystä veli Laurentius sekä Skänningestä *cantor* (hetkipalveluksista ja messuista vastannut veli) Thomas.¹⁹ Vuonna 1294 priorina oli Abraham, vuonna 1331 Johannes Laurentius ja vuonna 1336 Christiernus Skerebek.²⁰ Vuonna 1418 priorina toiminut Laurentius Olai sai erityistä tunnustusta palveluksistaan konventin kehittämisessä.²¹ Vuosina 1450 ja 1468 prior Olaff Gregori puolestaan vahvisti sopimuksia konventin nimissä.²² Turun viimeinen prior oli Michael Michaelis Karpelain.²³

Priorin ohella konventissa työskenteli lehtori, joka vastasi konventin koulun toiminnasta. Konventtikoulu oli Turun tuomiokirkon katedraalikoulun rinnalla tärkein hiippakunnan opinahjoista. Vuosina 1326–1329 lehtori Gotskalcus toimi paavinistuimelle tarkoitetun rahasumman kerääjänä Turun hiippakunnassa,²⁴ ja vuonna 1418 lehtori Nicolaus Olai luennoi teologi Petrus Lombarduksen teoksista.²⁵ Vuosina 1491 ja 1492 Henricus Lolle mainitaan lehtorina, jonka vastuulla oli Raamatun tekstien opetus.²⁶

---

¹⁶ Salminen 2003, 46.

¹⁷ FMU 1543.

¹⁸ Gardberg 2005, 62.

¹⁹ FMU 104; 155.

²⁰ FMU 216; 393; 434.

²¹ FMU 1543.

²² FMU 2846; 3369.

²³ FMU 6719; 6457.

²⁴ FMU 354; 363–364; 6574.

²⁵ FMU 1546.

²⁶ FMU 4392; 4413.

Dominikaaniveljien elämä ei edellyttänyt sitoutumista tiettyyn yhteisöön, ja monet liikkivatkin paljon, mutta aina sääntökunnan johdon luvalla tai määräyksestä.²⁷ Vuoden 1291 provinsiaalikapitulin päätösluettelossa kerrotaan Johannes Kareluksen siirretyn Turusta Skaraan ja veli Nicolaus Finlandensiksen Kalmariin. Nicolaus matkusti uuteen konventtiin Petrus Dacus de Finlandian kanssa. Tämä puolestaan siirtyi Århusiin opiskelemaan logiikkaa.²⁸ Veli Johannes Abbo mainitaan vuonna 1333 ja Petrus de Abo vuosina 1338–1347 Dacian provinssin edustajina paavin kuuriassa Avignonissa.²⁹ Turkulainen veli Andreas Melmadi puolestaan vieraili elokuussa 1418 Vadstenassa Linköpingin piispa Knut Bosson (piispana 1391–1436) luona ja sai tältä suosituskirjeen Rooman-matkaansa varten.³⁰

Turun konventin toimintaa rahoitettiin testamenttien ja lahjoitusten avulla. Sille osoitettuja testamenttilahjoituksia on säilynyt 1200-luvulta 1500-luvun alkuun saakka. Valtaosa 1200- ja 1300-luvun lahjoituksista on Ruotsin suurylimysten testamenteissa, joissa muistetaan kaikkia valtakunnan kirkollisia laitoksia, eivätkä ne liity erityisesti Turun dominikaanien toimintaan.³¹ Esimerkiksi vuonna 1293 Pyhän Birgitan äiti Kristiina lahjoitti jokaiselle valtakunnan luostarille 3 mk.³² Saamiaan 3 mk vastaan Turun konventin veli Abraham antoi kuitenkin Tukholmassa toukokuussa 1294.³³ Myöhemmissä, 1400-luvun ja 1500-luvun alun testamenteissa konventtia muistavat nimeltä mainiten lähinnä suomalaiset johtavaan rälssiin kuuluneet henkilöt.³⁴ Niinpä muun muassa ritari Henrik Klausson Djäkn muistaa konventtia vuosien 1449 ja 1453 testamenteissaan samoin kuin tämän vaimo Lucia Olofsdotter omista testamenteissaan.³⁵

Konventti keräsi varoja myös ottamalla vastaan maallikkojäseniä. Tämä tarkoitti sopimusta, jossa ulkopuolinen lahjoitti omaisuutta konventille vastineeksi ylläpidosta ja oikeudesta asua konventissa. Maaliskuussa 1455 prior Olaff Gregersson vahvisti Anders Kairiksen ja Margareta Jönsintyttären kanssa tehdyn sopimuksen. Sen mukaan pariskunta luovutti Hämeenkadun varrella sijainneen talonsa konventille, joka vastineeksi antoi heille ilmaisen

---

²⁷ Lehmijoki-Gardner 2002, 199.

²⁸ FMU 202.

²⁹ Gallén 1946, 40–43; Salminen 2003, 41.

³⁰ FMU 1547.

³¹ Salminen 2003, 40.

³² FMU 212.

³³ FMU 216.

³⁴ Salminen 2003, 40.

³⁵ FMU 2817–2818; 2886; 2918; 2970; Salminen 2003, 40.

hoidon pariskunnan kuolemaan saakka.³⁶ Konventtiin muuttamisesta kertoo myös Viipurin kirkkoherra Torstenin testamentti vuodelta 1366. Siinä hän määrittelee testamenttinsa toimeenpanijaksi Viipurin vouti Sune Hakonssonin. Tämä oli saava tilan Perniöstä, jos kuljetuttaisi Torstenin Turun konventtiin. Siellä kirkkoherra toivoi kuolevansa.³⁷ Keskiaikaisessa uskonnollisuudessa dominikaanikonventissa tai esimerkiksi luostarissa kuolemisella katsottiin olevan erityistä arvoa ja sen arveltiin esimerkiksi lyhentävän kiirastuliaikaa.

Konventin muita tulonlähteitä olivat hautapaikkojen jakaminen, maaomistuksista saatu tuotto ja saarnaamisella kerätyt almut. Alun perin dominikaanikonventteihin hautaaminen oli vain omalle jäsenistölle kuulunut oikeus, mutta keskiajan mittaan hautapaikkoja ryhdyttiin antamaan maksua vastaan myös ulkopuolisille. Kerjäläisveljien konventeista tulikin suosittuja viimeisiä leposijoja.³⁸

Tontteja konventti omisti niin Turussa kuin sen ympäristössä. Sille kuului muun muassa maatila Halistenkosken liepeillä. Maatilalla oli oikeus koskessa sijainneeseen viljamylyyn.³⁹ Veljet keräsivät rahaa myös saarnaamalla, mikä aiheutti jännitteitä tavallisten seurakuntapappien kanssa. Vuonna 1340 Sääksmäen pastori, tuleva Turun piispa Henricus Hartmanni, valitti paavi Benedictus XII:lle, että turkulaisdominikaanit saarnasivat ja hankkivat lahjoituksia ilman hänen lupaansa. Roomasta ilmoitettiin, että epäkohta oli tutkittava.⁴⁰ Ristiriita veljien ja muun papiston välillä oli Euroopan laajuinen. Se oli hiertänyt välejä 1200-luvulta alkaen, ja vuonna 1395 paavi Bonifatius IX antoi käskyn, joka määritteli tarkemmat rajat kerjäläisveljistön toiminnalle.⁴¹

Konventeilla oli keskiajan Euroopassa kaupunginraatien, yliopistojen tai tuomiokapitulien tapaan laaja itsemääräämisoikeus. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, ettei konventin alueella oleskelleita henkilöitä voitu heidän tahtomattaan luovuttaa muille tahoille ilman dominikaanien sääntökunnan yleismestarin lupaa. Syksyllä 1415 Musta Lasse pieksi rautaisella koiranketjulla talonpojan hengiltä Perniössä. Hän pakeni Turun konventtiin ja

---

³⁶ FMU 2964; Salminen 2003, 40–41.

³⁷ FMU 745.

³⁸ Greene 2005, 170–171; Coppack 2009, 79–84; Menander & Arcini 2013, 196.

³⁹ Leinberg 1890, 54; Gardberg 2005, 64.

⁴⁰ FMU 466.

⁴¹ FMU 1025.

piilotteli siellä talven, mutta jatkoi keväällä laivalla Tallinnaan. Siellä Musta Lasse viimein vangittiin.⁴² Vuonna 1424 Turun kaupunginraati kirjoitti Tallinaan eräästä Lasse Järvestä, joka oli vangittu varkaudesta. Ryöstössä oli ollut mukana myös Magnus Cordsson. Tämä kertoi saaliin tulleen jaetuksi Lassen, Magnuksen ja kahden muun kesken. Kertomishetkellä hän oleskeli turvassa Turun konventissa.⁴³ Edes piispa ei kyennyt loukkaamaan dominikaanien oikeutta päättää asioistaan. Piispa Magnus Olai (Tavast) valittaa kirjeessä vuodelta 1440, ettei pysty saamaan ulos konventista yhtä miehistään, joka oli linnan ulkopuolella pistänyt miekallaan toista piispan palvelijaa ja paennut sitten konventtiin.⁴⁴ Vuonna 1465 Turun konventti sai korkea-arvoisen turvapaikkatapauksen, kun Kaarle Knutinpoika Bonde haki sieltä suojaa. Hän oli joutunut luopumaan valtakunnan kruunusta ja saanut korvaukseksi huomattavia läänityksiä Suomesta. Turun piispa Conradus Bitz kuitenkin kieltäytyi luovuttamasta Raaseporin linnaa. Kaarle pakeni Turun konventtiin peläten henkensä puolesta ja pysyi siellä monta kuukautta.⁴⁵

Elämänpiiri Turun konventissa

Dominikaanien asuinympäristön ensisijainen tehtävä oli taata veljien hengellinen ja yhteisöllinen elämäntapa. Vaikka samat arkkitehtoniset ratkaisut toistuivat konventista toiseen, varsinaiset konventtirakennuksia koskevat säännöt eivät muodostaneet yksityiskohtaista koodistoa.⁴⁶ Rakennettaessa pyrittiin sopeutumaan paikallisiin olosuhteisiin sekä kulloiseenkin taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen.⁴⁷

Konventtien tilat voidaan jakaa kolmeen: uskonnollisiin eli pyhitettyihin tiloihin, asuintiloihin ja taloustiloihin. Jaottelua ei pidä ymmärtää liian jäykästi, sillä kerjäläisveljien yhteisöissä esimerkiksi ruokailu oli aina samalla uskonnollinen tapahtuma, jonka aikana keskityttiin kuuntelemaan yhden veljen ääneen lukemista. Ruokasali oli siten yhtä aikaa uskonnollinen paikka ja asuintila. Toinen jaottelu voidaan tehdä tilojen saavutettavuuden pohjalta. Konventeissa oli paikkoja, joihin muillakin kuin järjestön jäsenillä – kuten

---

⁴² FMU 1482–1483.

⁴³ FMU 1761.

⁴⁴ Leinberg 1890, 50.

⁴⁵ FMU 3254.

⁴⁶ Lorenzen 1920, 98.

⁴⁷ Hinnbusch 1951, 131.

kirkonmenoihin osallistuvilla kaupunkilaisilla – oli pääsy, mutta myös tiloja, joihin tavallisesti vain kerjäläisveljet saattoivat astua, kuten asuintilat. Verrattuna luostareihin, joissa yhteisön jäsenet elivät klausuurissa eli pysyttelivät luostarin muurien sisäpuolella, kerjäläisveljien konventeissa tilankäyttö oli joustavampaa sekä yhteisön jäsenten että ulkopuolisten kannalta.⁴⁸

Turun konventin paikan valinnassa oleellinen tekijä oli kaupunki. Vaikuttaa siltä, että Turku perustettiin yhtenäistä suunnitelmaa noudattaen. Siinä ikään kuin kaupungin rajoja merkitsemään sijoitettiin tuomiokirkko ja konventti vastakkaisille puolille, tuomiokirkko pohjoiseen ja konventti etelään. Perustussuunnitelma määritteli konventin sijoituspaikaksi topografisesti vaikean kohdan.⁴⁹ Konventti sijaitsee nykyisen Kaskenkadun molemmiin puolin noin sata metriä nykyisestä Aurajoen rantapenkasta. Se rakennettiin notkelmaan, joka muodostuu Vartiovuoren ja Samppalinnan väliin. Korkeuserot konventin eri lattiatasojen välillä olivat jopa toista metriä.⁵⁰ Hankala sijainti vaikutti pohjakaavaan niin paljon, ettei se noudattanut tyypillistä dominikaanikonventin mallia.

Kaksi merkittävää tietä yhdisti konventin kaupungin keskustaan. Ensimmäinen – *Klosternedergatan* eli ”alempi luostarikatu” – kulki lähellä jokirantaa vieden torilta konventille, kun taas toinen eli *Klosterövergatan* – ”ylempi luostarikatu” – kulki idempänä, mutta noudatti myös joen suuntaa. Se kytki konventin kaupunkiin yhdistymällä Uudenmaan suunnalta tulleeseen päätiehen.⁵¹ Katuverkoston ohella Aurajoella oli suuri merkitys konventille. Satama-alue lähellä nykyistä Suurtoria oli talouselämän solmukohta, ja keskiajalla kerjäläisjärjestöille oli tavallista sijoittaa konventti ihmisten kokoontumis- ja kulkureittien äärelle.⁵²

Konventin hengellisen elämän ydin oli kirkko. Kerjäläisveljestöjen hartausideaali määritteli kirkkorakennuksen piirteitä. He halusivat luoda yhteyden kansaan ja saarnata. Siksi kirkot sijoitettiin lähelle kaupunkia tai kaupunkiin johtavaa kulkuväylää. Kirkon asemoiminen näin rauhoitti samalla kirkon toiselle puolelle jääneet veljien asuintilat. Pohjoismaissa konventtien kirkot olivat malliltaan varsin pelkistettyjä rakennuksia, jossa veljille oli varattu niin sanottu

---

⁴⁸ Larsen 2012; ks. myös Lovén 2001.

⁴⁹ Hiekkänen 2002; 2003a.

⁵⁰ Rinne 1908, 107–108.

⁵¹ Kostet 2012; Seppänen 2012, 907.

⁵² Schofield & Vince 2003, 201–203.

munkkikuori ja muille kuuntelijoille oma tilansa. Yksinkertaisimmat kirkot koostuivat yhdestä suorakulmaisesta, yksilaivaisesta tilasta, mutta Tanskassa ja Ruotsissa yleisin ratkaisu oli kaksilaivainen kirkko, jossa päälaivaan oli lisätty veljille varattu sivulaiva siltä puolelta kirkkoa, joka oli lähinnä asuintiloja.⁵³

Myös Turussa kirkko sijaitsi konventin rakennuskokonaisuuden pohjoisreunalla. Näin se oli rakennuksista lähimpänä kaupunkiasutusta, jotta kaupungista saapuva vieras kohtasi sen ensimmäisenä.⁵⁴ Kirkko oli pohjakaavaltaan suorakaiteenmuotoinen sali, jonka jakoi kaksilaivaiseksi tilaksi kaksi pilaria.⁵⁵ Kirkon alueelta on paljastunut kalkkikivisiä rakennusfragmenteja ja marmorisia koristelevyjä. Lisäksi kirkon seinistä on säilynyt laastin paloja, joissa on jälkiä seinämaalauksista: punaisesta, mustasta ja vihreästä väripigmentistä.⁵⁶

Turun konventtikirkosta on muutamia mainintoja kirjallisissa lähteissä. Vuonna 1309 sekä tuomiokirkossa että konventtikirkossa luettiin arkkipiispa Nicolain Turun piispanvaalia koskeva kirje.⁵⁷ Konventtikirkon osista on erityismaininnan saanut Pyhän Annan kappeli. Kardinaali Jordanus allekirjoitti Turun konventille anekirjeen jouluaattona 1437. Sen mukaan he, jotka vierailivat konventtikirkon Pyhän Annan kappelissa ja antoivat lahjoja konventin korjaamiseen ja ylläpitoon sekä liturgisia esineitä varten, saivat sadan päivän aneet.⁵⁸

Vakiintuneessa tilajärjestelyssä konventtikirkon etelä- tai pohjoispuolelle sijoitettiin veljien asuintilojen keskeinen elementti, neliskulmainen piha ja sitä ympäröivä ristikäytävä eli käytävä, joka avautuu sisäpihalle arkadien kautta.⁵⁹ Ristikäytävä yhdisti eri tilat toisiinsa ja suojeli ulkomaailman hälyltä. Se oli myös keskeinen uskonnollisten kulkueiden kulkureitti.

Turunkin konventin pohjakaavasta hahmottuu selkeästi sisäpiha ja sitä ympäröivä ristikäytävä. Se on muodoltaan kuitenkin epätyypillinen, lähes kolmiomainen. Syynä erikoiseen ratkaisuun lienee mäkinen maastonmuoto.⁶⁰ Ristikäytävällä on myös toinen poikkeuksellinen piirre: Siinä ei näytä olleen arkadeja tai suuria ikkunoita, jotka avautuisivat

---

⁵³ Curman 1913; Lorenzen 1920, 96–98; Hinnbusch 1951, 133; Sundqvist 1954, 20, 24–25.

⁵⁴ Gardberg 2005, 53.

⁵⁵ Hiekkänen 1993, 129; 2003b, 91.

⁵⁶ *Hufvudstadsbladet* 11.6.1909.

⁵⁷ FMU 259.

⁵⁸ FMU 2236; Leinberg 1890, 41; Hiekkänen 1993, 128; 2003b, 93; Gardberg 2005, 54; Hiekkänen 2007, 182.

⁵⁹ Greene 2005, 6–9; Coppack 2009, 85–113.

⁶⁰ Blomqvist 1958, palsta 168; Gardberg 2005, 53.

sisäpihalle. Sisä- ja ulkoseinät olivat umpinaisia ja perustoiltaan yhtä leveitä. Ehkäpä pohjoisen kylmissä talvissa suuret avoimet käytävät eivät olleet lämpötaloudellisesti hyvä ratkaisu.⁶¹

Ristikäytävää ympäröivistä tiloista lähimmäksi kirkkoa sijoitettiin kapitulisali. Se oli kirkon ohella tärkein konventin tila. Veljet kokoontuivat kapitulisalissa päivittäin priorin johdolla ja siellä päätettiin tärkeimmistä veljiä ja konventtia koskevista asioista.⁶² Kapitulisalin sijainti Turussa ei ole täysin varmaa, mutta se luultavasti oli sisäpihan koillisreunalla, kirkon ja ristikäytävän välissä. Sieltä on paljastunut pitkänomainen sali, jonka kattoa kannatteli keskellä kulkeva rivi pilareita. Salin lattialta on arkeologisissa tutkimuksissa löydetty ikkunalasien lyijypuitteiden katkelmia, mikä kertoo tilan aikoinaan olleen valoisa ja näyttävä.⁶³ Rakenne ja löydöt viittaavat arvokkaaseen huonetilaan, juuri sellaiseen, millainen kapitulisali tyypillisimmillään oli.

Konventin muista keskeisistä tiloista on myös mainintoja kirjallisista lähteistä. Tällainen on ruokasali, joka mainitaan vuonna 1441.⁶⁴ Lisäksi on säilynyt tieto, että ruokasalissa kokoontuivat piispa Magnus Olai Tavast ja kaupungin raati vahvistamaan Karl Knutssonin kirjeen vuonna 1442.⁶⁵ Kirjallisissa lähteissä on mainintoja myös konventin lehtorista, minkä perusteella voimme päätellä, että jokin konventin tiloista oli varattu koulukäyttöön.⁶⁶

Konventtien sisäpihaa ympäröiviin tiloihin kuuluivat usein myös latriinit eli käymälät sekä keittiöt, useimmiten länsipäädyssä. Asuintiloihin sisältyvät vielä konventissa vierailleille tai pysyvästi asuville maallikoille varatut huoneet. Nämäkin sijaitsivat useimmiten konventtialueen länsipäädyssä. Turussa taloustiloja ruokasaleineen olivat luultavasti ristikäytävän eteläkulman varrella olleet huoneet. Lisäksi ristikäytävän pohjoisreunalla eli kirkon länsipuolella olevat rakennukset saattoivat olla asuintiloja.⁶⁷

---

⁶¹ Rinne 1908, 150–153; Hiekkänen 2003b, 91.

⁶² Lorenzen 1920, 101.

⁶³ TMK 16920:16, 49–52, 149.

⁶⁴ Leinberg 1890, 41.

⁶⁵ FMU 2447; Salminen 2003, 42. Gardberg on pohtinut mahdollisuutta, että ruokasalia olisi käytetty Turussa myös kapitulisalina, koska kapitulisalia ei erikseen mainita kirjallisissa lähteissä. Ks. Gardberg 2005, 55.

⁶⁶ FMU 357; 364; 1546; Hiekkänen 2003b, 92; Gardberg 2005, 57.

⁶⁷ Rinne 1928, 92.

Dominikaanikonventeissa taloudenhoitoon liittyvät tilat erotettiin liturgisista ja asuintiloista, esimerkiksi omaksi pihakokonaisuudekseen. Turussa talousrakennukset sijaitsivat todennäköisesti kapealla maakaistaleella konventin ja joen välissä, nykyisen Olavinpuiston alla. Kahden alueelta löydetyn rakenteen käyttötapa voidaan määrittellä summittaisesti. Ensimmäinen niistä paljastui Auransiltaa rakennettaessa vuodenvaihteessa 1906–1907. Sillan itäisen, konventinpuoleisen päädyn kaivutöissä tuli päivänvaloon kaikkein alimmasta kulttuurikerroksesta muurien jätteitä ja kasoittain rautakuonaa. Paikalla arveltiin olleen pajanpaikka.⁶⁸ Vuonna 1545 kruunun vuokratessa Turun konventin entisiä maita kaupunkilaisille alueisiin kuului sepänpaja, joka on saattanut sijaita juuri kyseisellä paikalla.⁶⁹

Toinen rakenteista tuli esiin, kun Itäistä Rantakatua pitkin tehtiin viemäriinjaa varten kaivutöitä 1950-luvulla. Rannasta Auransillan itäpuolelta löydettiin seitsemästä hirsikerrasta koottu kehikko. Yhdellä sivustalla oli pieni aukko, josta vesikouru johti kohti konventtialuetta.⁷⁰ Lyypekistä tunnetaan samanlainen hirsirakenne, joka turvasi olutpanimon vedensaannin. Turun rakennelma liittyi todennäköisesti jollain tapaa konventin talousrakennuksiin ja niiden vesihuoltoon.⁷¹

Dominikaanikonventeissa tarjottiin usein hoitoa sairaille, ja tätä varten tarvittiin hospitaalisali. Se saatettiin sijoittaa sisäpihan länsisiipeen, mutta erottaa konventista erilliseksi rakennukseksi. Turku koskevissa kirjallisissa lähteissä mainitaan vuonna 1396 Pyhäinhengenhuone (*helgeandshus*) eli hospitaali. Laitoksen on toisinaan tulkittu kuuluneen Turun konventin yhteyteen ja sijainneen konventtikompleksin itäpuolella, Vartiovuoren rinteessä.⁷² Vartiovuorenkadun tienoilta on erilaisten kaivutöiden yhteydessä paikallistettu hautoja etenkin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.⁷³ Vaikka hautoja ei ole tutkittu, dokumentoitu tai ajoitettu, on arveltu, että ne olisivat voineet kuulua Pyhäinhengenhuoneen hautausmaahan.

---

⁶⁸ ”Turku: Kirjoituksia kaivauksista”, Juhani Rinteen muistiinpano; TMK.

⁶⁹ Rinne 1908, 158–159; Pirinen 1955, 36.

⁷⁰ Valonen 1958, 107 Taulu 13.

⁷¹ Seppänen 2012, 858–859.

⁷² FMU 1061–1062; REA 279–280; Rinne 1952, 201. Ks. myös Liisa Seppäsen artikkeli tässä kirjassa s. 179–197.

⁷³ Axel R. Spooferin kirjekortti 2.9.1927 Turun Poliisikamarin Etsivälle Osastolle; TMK.

Vartiovuoren ohella hautojen jäänteitä on paljastunut runsaasti myös konventin alueelta Kaskenmäestä. Konventin hautauksista suurin osa on kirkon sisältä ja kirkon lounaispuoleisesta kirkkomaasta. Se on kooltaan noin 27 x 18 m laaja, epäsymmetrinen alue, jota rajaavat seinämuurit. Hautausmaa jatkui lähes 60 metrin matkan koilliseen kirkon pohjoispuolelle.⁷⁴ Kirkkomaan sijoittaminen kaupungin ja kirkon väliin tuntuu erikoiselta, mutta syy saattoi olla käytännöllinen. Jyrkkä mäenrinne ei ollut sopiva hautojen kaivamiseen. Kirkkomaan sijoittaminen kirkon ja kaupungin väliin sopi myös dominikaanien pyrkimykseen varata avointa tilaa kirkkojensa ympärille. Tämä painotti yhteyttä ulkomaailmaan ja lisäsi paljaan taivaan alla annettujen saarnojen vaikuttavuutta.⁷⁵

Erikoisin Turun konventin haudoista oli tiiliseinämin rajattu suorakulmainen kaivanto, johon oli laskettu puinen arkku. Arkku oli vuorattu lehmänvuodalla.⁷⁶ Se on ainoa tunnettu nahkakoristeinen arkku keskiajan Suomesta, ja vastaavanlaiset vuoraukset ovat harvinaisia muissakin Pohjoismaissa. Niitä on tavattu vain ylimmän aatelin haudoista, ja luultavasti myös Turun konventin nahkavuoriseen arkkuun laskettu vainaja oli korkea-arvoinen. Hänen henkilöllisyytensä jää kuitenkin arvoitukseksi.⁷⁷

Reformaatio koettelee Turun konventtia

Turun dominikaanikonventin toimintaa 1500-luvulla koskevat kirjalliset tiedot ovat hyvin vähäisiä, mikä viitanee sen toiminnan hiipumiseen reformaation edetessä.⁷⁸ Vuosisadan alusta tunnetaan vielä muutamia konventille lahjoittaneita henkilöitä: linnanvouti Magnus Frille sekä aseenkantaja Clemet Hogenskild.⁷⁹ Vuonna 1509 mainitaan nimeltä veli Martinus Michaelis ja konventin viimeinen prior Michael Michaelis vuonna 1529.⁸⁰

Västeråsin valtiopäivillä vuonna 1527 kaikki Ruotsin sääntökunnat alistettiin kruunun alaisuuteen ja valvontaan. Tämä enteili niiden lakkauttamista. Valtiopäivillä kerjäläisveljistä muun muassa todettiin, että he ”levittävät maassa paljon petosta ja valhetta”. Samassa

---

⁷⁴ Brusila 2001, 103; Stenlund 2010, 47–48.

⁷⁵ Bruzelius 2014.

⁷⁶ Kansallismuseo, KM hist. 5211:1; Rinne 1908, 132–133; Brusila 2001, 103.

⁷⁷ Immonen 2015.

⁷⁸ Esim. Hiekkänen 2007, 182.

⁷⁹ FMU 5309; 5622; Leinberg 1890, 78; Salminen 2003, 40; Gardberg 2005, 66–67.

⁸⁰ FMU 6719; 6457; Nuorteva 1997, 338; Salminen 2003, 46; Gardberg 2005, 67.

yhteydessä säädettiin, että kerjäämiseen tarvittaisiin lupa voudeilta ja pormestareilta, mikä johti siihen, että dominikaaniveljien täytyi tehdä heille tiliä tuloistaan. Vuonna 1529 Örebron kirkolliskokouksessa Västeråsin päätökset käytiin läpi ja vahvistettiin. Kerjäläisveljiä kuvattiin ”hyödyttömänä väkenä, he eivät tee mitään hyödyllistä vaan palvelevat omaa mahaansa, niin kauan kuin ovat sillä mielellä”.⁸¹

Turun dominikaanikonventin viimeinen prior, Michael Michaelis, siirtyi kesällä 1529 luterilaisen opin kannattajaksi, luopui asemastaan ja veljestöstään sekä anoi kuninkaalta Taivassalon seurakunnan kirkkoherran virkaa kaikkine siihen kuuluvine tuloineen.⁸² Siinä missä keskiajalla papisto eli virallisesti selibaatissa, Michaelista seurasi Taivassalon pappisvirassa hänen poikansa. Tämä työskenteli pappina kuolemaansa eli vuoteen 1592 saakka. Näin dominikaaniperinne eli pappissuvussa 1500-luvun lopulle saakka.⁸³

Turun konventti lakkautettiin muodollisesti vuonna 1536. Käytännössä toiminnan päättymisen sinetöi seuraavan vuoden toukokuussa Turussa riehunut tulipalo, joka tuhosi kaupungin ohella konventin.⁸⁴ Tulipalon täsmälliset seuraukset eivät ole tiedossa, mutta ilmeisesti konventin puiset rakennukset ja rakenteet tuhoutuivat kokonaan, ja suuri osa kivirakennuksista jäi vaille kattoa.⁸⁵ Konventtia ei enää korjattu.⁸⁶

Jäljelle jääneistä raunioista otettiin rakennusaineita muihin kohteisiin, muun muassa kruunun linnojen tarpeiksi. Kuningas Kustaa Vaasa määräsi vuonna 1543, että muutama laivallinen luostarin tiiliä käytetään Kastelholman linnan korjaamiseen ja joitakin laivalasteja viedään rintavarustuksien ja tornien parantamiseen. Kun Turun linnassa muurattiin uusia renessanssisaleja keskiaikaisen linnan rakenteiden yläpuolelle vuonna 1556, tileihin merkittiin, että niistä 57 220 tiilestä, jotka tarvittiin salien ensimmäiseen rakennusvaiheeseen, 43 570 kappaletta purettiin ”Turun vanhoista rakennuksista ja kirkoista”.⁸⁷ Todennäköisesti myös kaupunkilaiset käyttivät konventin rakennusaineita omiin tarkoituksiinsa.

---

⁸¹ Leinberg 1890, 78–79; Gardberg 2005, 67; Hiekkänen 2007, 182.

⁸² FMU 6719; 6457; Leinberg 1890, 56; Pirinen 1949, 21; Kuujo 1981, 60; Salminen 2003, 40.

⁸³ Gardberg 2005, 69–71.

⁸⁴ Juusten 58; Wexionius 7:6; *Åbo Tidningar* 4.1.1796; Leinberg 1890, 79; Ruuth 1909, 108, 156; Pirinen 1949, 23; Nikula 1987, 88.

⁸⁵ Hiekkänen 2007, 183.

⁸⁶ Juusten 1988, 58.

⁸⁷ Ruuth 1909, 108; Kuujo 1981, 195; Nikula 1987, 672; Gardberg 2005, 68; Hiekkänen 2007, 183.

Konventtirakennusten tuhoutumisen jälkeen laitoksen koko omaisuus peruutettiin kruunulle, joka alkoi kantaa vuokraa niiden käytöstä. Konventin peruutettuun maaomaisuuteen kuului myös Halistenkosken liepeillä sijainnut maatila sekä muita tiloja ja tontteja sekä kaupungissa että sen ympäristössä.⁸⁸ Tiedot niistä ovat kuitenkin hajanaisia, sillä konventin maaomaisuutta koskevat asiakirjat takavarikoitiin kruunulle 1500-luvun alkupuolella. Maaomaisuuden ja asiakirjojen ohella takavarikoitiin konventin kirkollisia toimituksia koskevat käsikirjat, mahdollinen koulukirjasto sekä todennäköisesti myös kirkollinen esineistö.⁸⁹ Liturgisten aarteiden takavarikointia ei tosin mainita asiakirjoissa, jotka kruunun takavarikoitaja suorittaneet virkamiehet tunnollisesti laativat.⁹⁰

Reformaatio päätti dominikaanien toiminnan tehokkaasti Ruotsin valtakunnassa 1500-luvulla. Konventtien elämää ja veljien saarnatyötä oman yhteisön ulkopuolella rajoitettiin, ja laitosten kiinteä sekä irtain omaisuus takavarikoitiin Västeråsin valtiopäivien päätösten mukaisesti. Veljet siirtyivät pappistyöhön seurakuntiin. Turun tapauksessa lopun sinetöi vuoden 1537 tulipalo, jossa konventin mahdollisesti vielä jäljellä oleva irtaimisto tuhoutui kokonaan. Kiviset ja tiiliset rakenteet kuitenkin säilyivät vielä vuosisatoja ja säilyttivät haipuvaa muistoa muinaisesta yhteisöstä.

”Paavinvallan pesäke” unohtuu

Turkulainen Daniel Juslenius laati kuuluisaksi tulleen maisterinväitöskirjansa *Aboa Vetus et Nova* eli ”Vanha ja uusi Turku” vuonna 1700. Siinä hän kuvailee Turun dominikaanikonventtia seuraavasti:

Tämän seudun pohjoispuolella mäkialueesta luoteeseen sijaitsee kaupunginosa, joka on saanut nimen Luostari, ruotsiksi ”Klostret”, paavinvallan pimeydessä rakennetun luostarin mukaan. Mutta heti oikean uskon omaksumisen jälkeen luostari sopivasti sattuneen tulipalon ansiosta tuhoutui merkiksi siitä, että evankeliumin totinen tuli poltti silloin paavin vallan pahnat.⁹¹

---

⁸⁸ Leinberg 1890, 54; Pirinen 1949, 25, 28, 30, 32.

⁸⁹ Salminen 2003, 40.

⁹⁰ Källström 1939.

⁹¹ Juslenius 16.

Jusleniuksen luonnehdinta tiivistää reformaation tuoman murroksen: keskiaikaisen kaupungin yksi keskeinen monumentti ja instituutio haihtui raunioksi, jonka viitteellinenkin läsnäolo kaupungin nimistössä edusti Jusleniukselle ja hänen aikalaisilleen katolisen ajan pimeyttä.

Keväällä 1537 sattuneen palon jälkeen konventin alue muuttui aikansa urbaaniksi joutomaaksi. Konventin alueesta on reformaatiokauden jälkeisiltä vuosisadoilta säilynyt niukasti lähdeaineistoa, mikä johtuu alueen muuttumisesta laitakaupungin uneliaaksi asuinalueeksi. Konventin alueen asukkaisiin päästään kuitenkin käsiksi 1540-luvun puolivälistä alkaen peruutettujen kirkontilojen verotilien avulla. Niiden syntyhistoria liittyy nimenomaan reformaatioon.

Ensimmäinen säilynyt luettelo tonttiäyriä entisen konventin mailla maksaneista kaupunkilaisista on säilynyt vuodelta 1545.⁹² Tuolloin, kahdeksan vuotta konventin palon jälkeen, alueella oli 28 tonttiäyriä maksanutta vuokralaista, joista kolmesta maksoi vuokraa aittatontista ja viisitoista kaalimaan käsittävää tontista. Vuoden 1551 luettelossa on jo yhteensä 45 henkilöä, jotka ovat suorittaneet tonttiäyriä puolesta kahteen markkaan.⁹³ Tässä vaiheessa tonttiäyriin maksaneiden maankäyttöä ei yksilöidä, mutta 1500-luvun loppupuoliskon kuluessa lähteistä ilmenee, että asutus levisi konventin alueelle. Vuoden 1556 tonttiäyrialueella mainitaan jo 51 tontinomistajaa.⁹⁴ Entisistä konventin maista tuli parissa vuosikymmenessä asuinalueita.

Ensimmäisessä Turun kaupunkimittauksessa, joka laadittiin vajaa sata vuotta konventin palon jälkeen, alueella mutkittelevat kadut ja korttelit olivat jo haudanneet alleen konventin asemakaavalliset muistot. Vuoden 1633–1634 kaupunkimittauksen vertailu konventin arkeologisesti tunnettuihin jäännöksiin paljastaa kuitenkin, että kadut ja kujat muotoutuivat alueelle konventin rakennusjäännösten muotoja seuraillen. Oletetun hautausmaan paikalla hahmottuu aukiomainen katutila,⁹⁵ ja kivirakenteet rajaavat kaupunkimittauksen tonttialueita. Varhaiset kaupunkimittaukset kuitenkin kärsivät puutteellisen maanmittaustekniikan aiheuttamista kuvautumisvirheistä, joten tonttien ja katujen sijaintiin on suhtauduttava varauksella.

---

⁹² KA 10, 14–14v.

⁹³ KA 29, 49–50.

⁹⁴ KA 49, 161–162.

⁹⁵ Immonen *et al.* 2014b, 16.

[kartta 1: vuoden 1634 kaupunkimittaus asemoituna raunion tunnettuihin jäänteisiin]

Sen sijaan konventin tunnettujen rakennusjäännösten vertailu vuoden 1818 kaupunkimittaukseen osoittaa selkeästi, että konventin muisto säilyi alueen tontinrajoissa ja katulinjoissa aina Turun paloon saakka. Arkeologisissa kaivauksissa löydetty rakenteet on mahdollista asemoida vuoden 1818 kartalle parin metrin tarkkuudella.⁹⁶ Kartasta näkyy, että lounainen katulinja on syntynyt konventin ristikäytävän kohdalle ja että useat alueen tontinrajoista noudattivat yhä konventin rakenteita.

[Kartta 2: vuoden 1818 kaupunkimittaus asemoituna raunion tunnettuihin jäänteisiin.]

Konventin kivrakenteet ja kellarit säilyivät alueelle rakennettujen tonttien käytössä pitkään. Kolmelle konventin paikalla sijainneelle tontille päästään kurkistamaan yksityiskohtaisesti 1700-luvun lähteistä. Tonttien rapistunut rakennuskanta ja yleensä alueen asukaskunta antaa käsityksen tyypillisestä laitakaupungista, jota asuttivat köyhät väestönosat. Kahdella tonteista on katselmusten perusteella konventin jäänteiksi tulkittavia kivikellareita.

Edesmenneen merimies Cajanderin lesken omistama Luostarikorttelin tontti n:o 362 katselmoitiin pakkohuutokauppaa varten talvella 1776. Tontti sijaitsi paikalla, josta sittemmin vuosien 1901–1906 arkeologisissa tutkimuksissa löydettiin luostarin talousrakennuksiksi oletettuja tiloja. Cajanderin lesken tontilla mainitaan lukoton, salvalla suljettava kivikellari siihen johtavine portaikkoineen. Kellarin yläpuolella oli puurakennus.⁹⁷ Muu rakennuskanta – eli kadun varressa vanha leivintupa rikkinäisine ikkunoineen, kaksi lattiatonta ja ikkunatonta peräkamaria, rapistunut vanha aitta, pieni kamari eteisineen, uudehko asuintupa sekä poikkikatua vasten sauna, rapistunut liiteri sekä vanha käymälä – edustaa Turun vähävaraisten tyypillistä asuinympäristöä. Tontilla sijaitsi 1760-luvulla järjestyshäiriöistään tunnettu Rindawan krouvi.⁹⁸

Merimies Matts Nordlundin omistama Luostarikortteli 68 katselmoitiin keväällä 1796. Myös tällä tontilla oli keskellä tonttia sijainnut kellari yläpuolisine rakennuksineen.⁹⁹ Kivikellari on mahdollisesti ollut jokin konventin ristikäytävän pohjoispuolisista rakenteista. Maaliskuussa

⁹⁶ Kartta on alun perin julkaistu artikkelissa Immonen et al. 2014b, 7.

⁹⁷ TKA, Syne och Mätning Instrument 1776–1785, K7, 23.

⁹⁸ KA, Turun kämnerioikeuden tuomiokirjat, esim. 9.6.1760 § 1, 873; 20.11.1760 § 1, 1663.

⁹⁹ TKA, Syne och Mätning Instrument 1794–1802, K9, 85.

1781 katselmoidulla tupakanrullaaja ja merimies Carl Stenströmin tontilla n:o 370 ei sen sijaan mainita rakenteita, joita olisi mahdollista liittää konventin rakennusjäännöksiin. Tontti on sijainnut paikalla, jolta tunnetaan konventin ristikäytävän lounaispuolisten huoneiden jäännöksiä. Sen sijaan tämän tontin rakennuskanta tarjoaa mahdollisuuden tutustua 1700-luvun lopun Turun kurjimpiin asuinoloihin. Tontilla sijaitti vanha ja täysin rapistunut tupa eteisineen ja pienine säilytyskomeroineen sekä pieni lautarakenteinen käymälä.¹⁰⁰ Sillä asui henkikirjan mukaan kuusi henkilöä kahdessa taloudessa.¹⁰¹

Entä millä tavoin konventin sijainti ja sen jäänteet näyttäytyvät 1700-luvun historiallisissa kuvauksissa? Kyettiinkö alueella tuossa vaiheessa sijainneet kellarit vielä liittämään muistoon paikalla sijainneesta dominikaanikonventista? Kiinnostus Suomen keskiajan historiaan heräsi 1700-luvun loppupuolella ennen kaikkea Henrik Gabriel Porthanin ansiosta. Hän julkaisi useita keskiaikaisia asiakirjoja *Åbo Tidningar* -sanomalehdessä 1770–1790-luvuilla ja jäljitti Suomen keskiaikaa koskevia lähteitä Ruotsista.¹⁰² Mainintoja dominikaanikonventista on kuitenkin hyvin vähän 1700-luvun Turun akatemian väitöskirjoissa tai sanomalehdissä. Asiaa käsitellään kahdessa *Åbo Tidningarissa* julkaistussa tekstissä vuosina 1783 ja 1796, joista ensimmäinen lienee Johan Bilmarkin sekä Eric Lenquistin ja jälkimmäinen Porthanin kirjoittama.¹⁰³

Vuoden 1783 kirjoitus on Turun kaupunkikuvaus, joka katsottiin tarpeelliseksi laatia, koska kaupunki oli muuttunut merkittävästi sitten vuosien 1679, 1700 ja 1749 historiallisten esitysten.¹⁰⁴ Dominikaanikonventtia käsiteltiin muiden kaupungin muinaisjäännösten rinnalla kaupunkikuvauksen historiallisessa osiossa, jossa konventista todetaan näin:

Dominikaaneille paavinvallan aikana rakennettu luostari on uskottavien kertomusten perusteella sijainnut tuomiokirkon vierellä, suunnilleen siinä missä nykyään sijaitsevat kemian laboratorio ja anatomiasali. Luostarikorttelin taas mainitaan saaneen nimensä fransiskaani luostarista, joka on ollut suunnilleen sillä kohtaa missä nykyään sijaitsee laamanni Gripenbergin tontti.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ TKA, Syne och Mätning Instrument 1776–1785, K7, 276 v.

¹⁰¹ KA 7716, 855.

¹⁰² Esim. Saarenpää 2014.

¹⁰³ Ruuth 1909, 109.

¹⁰⁴ *Åbo Tidningar* 31.10.1782; 13.7.1782.

¹⁰⁵ *Åbo Tidningar* 18.9.1783.

Ei ole tiedossa, mistä kuvauksen kirjoittaja – Lenquist tai Billmark – on keksinyt fransiskaani luostarin, jollaista Turussa ei ole koskaan ollut. Kirjoitus antaa ymmärtää, että konventin muisto oli jo 1700-luvun lopulle tultaessa hävinnyt aikalaismuistista. Kuitenkin Porthan sivusi Turun dominikaanikonventtia 13 vuotta myöhemmin julkaistussa artikkelissaan aivan toisin ajatuksin:

Paikka, jossa luostari sijaitti, tunnetaan yleisesti, ja sen rakennusten jäänteet ovat yhä miesmuistissa. Luostarikortteli ja Luostarinkatu, jotka ovat saaneet nimensä luostarin mukaan, kantavat yhä edelleen luostarin muistoa kaupungissa.¹⁰⁶

Vaikka Porthan mainitsee, että konventin sijainti tunnettiin yleisesti, ehti käsitys konventin sijainnista hämärtyä 1800-luvun lopulle tultaessa. Ensimmäisen historiateoksen Suomen keskiaikaisista luostareista ja konventeista julkaisi Karl Gabriel Leinberg vuonna 1890. Hän toteaa Turun konventin sijainneen jossakin Aurajoen rannalla Vartiovuoren läntisellä rinteellä.¹⁰⁷

Konventin paluu historian kartalle

Pääosa Turusta tuhoutui vuoden 1827 tulipalossa. Se antoi tilaisuuden asemakaavan täydelliseen uudistamiseen, ja seuraavan vuonna kaupungissa otettiin käyttöön tuore ruutukaava. Sen mukainen rakentaminen merkitsi irtautumista vanhojen rakennusten ja katulinjojen kokonaisuudesta ja vaati paljon purkamista ja raivaamista. Turun palon jälkeisinä vuosina eri puolilta kaupunkia tuli runsaasti esiin vanhoja rakennusjäänteitä: muinaisia tiiliseiniä ja hautoja.

Kaskenmäessä, Kaskenkatu 2:n tontilla kaivettiin vuonna 1829 kuoppaa, josta paljastui suuri määrä ihmisluita.¹⁰⁸ Seuraavana vuonna lisää ihmisluita ja vanhan tiilirakennuksen osia kaivettiin esiin Kaskenkatu 1:n tontilta. Vaikka varsinaisia todisteita ei ollut, sanomalehdissä

---

¹⁰⁶ *Åbo Tidningar* 4.1.1796.

¹⁰⁷ Leinberg 1890, 39–40.

¹⁰⁸ von Bonsdorff 1894, 43.

arveltiin, että löydöt olivat muinaisen luostarin hautausmaalta.¹⁰⁹ Vuonna 1831 Kaskenmäen rakennustyömaalta löydettiin seinä, johon oli muurattu holvin päatekivi.¹¹⁰

Kaskenmäkeen 1800-luvulle asti pystytetyt uudisrakennukset olivat olleet suhteellisen kevyitä puurakennuksia, eivätkä ne merkittävästi olleet tuhonneet keskiaikaisia rakenteita.¹¹¹ Tilanne muuttui 1900-luvun alkuvuosina, kun ryhdyttiin rakentamaan moderneja kivitaloja. Vuonna 1900 Kaskenkatu 1:n tontin osti leipuri Carl Edvard Jernvall. Hänelle myönnettiin rakennuslupa uutta kivistä asuin- ja ulkorakennusta varten.¹¹² Perustusten kaivu terassipuutarhan paikalle alkoi tammikuun lopussa 1901. Työn edetessä paikalta paljastui holvimaisia rakenteita. Lyseon lehtori Kurt Melander kertoo, että Turun Suomalaisella klubilla tulivat tontilla olevat holvit puheeksi ”eräänä lauantai-iltana”, ja hän kävi seuraavana päivänä katsomassa kaivaustöitä maisteri Kaarlo Kahvan kanssa. Melander kirjoitti löydöistä sanomalehti *Uuteen Auraan*, ja Kahva ilmoitti asiasta kaupungin maistraatille sekä Arkeologiselle toimistolle Helsinkiin. Kuitenkin vasta kirkkoherran rouva Jenny Maria Montin-Tallgrenin laatima kartta ja henkilökohtainen yhteydenotto sai arkeologi Hjalmar Appelgrenin tulemaan Turkuun.¹¹³

Puutarhan alta tuli esiin laaja tiilirakenteisen rakennuksen kellarikerros, josta Appelgren laski kolme holvattua huonetta sekä neljän muun huoneen perustukset ja vielä viitteet kahdesta muusta huoneesta. Esinelöydöt olivat varsin nuoria, mutta arvelut keskiaikaisesta rakennuksesta osoittautuivat todeksi, kun helmikuun lopulla erään lattiatilien alta löytyi pieni saviruukku ja sen sisältä satakunta hopearahaa. Nuorin rahoista oli vuoden 1430 tienoilta. Appelgren varmistui siitä, että raunio oli kuulunut dominikaanikonventtiin.¹¹⁴

Appelgren julkaisi kenttätöiden tulokset vuoden 1902 alussa. Samana keväänä tehtiin lisää löytöjä, kun vesijohtokanavaa kaivettaessa Kaskenkatu 2:sta paljastui muurinperustuksen jäännöksiä ja ihmisluita.¹¹⁵ Seuraavana vuonna Kaskenkadulle avatusta viemärikaivannosta löytyi taas muureja ja perustuksia, joista arkkitehti Alexander Nyström ja Jenny Maria

---

¹⁰⁹ Brusila 2001, 81, 84; Gardberg 2005, 74.

¹¹⁰ Appelgren 1902, 55; Rinne 1908, 110, 138–141.

¹¹¹ Ruuth 1909, 122; Gardberg 2005, 72.

¹¹² Soiri-Snellman 2001, 14.

¹¹³ *Uusi Aura* 24.1.1901; 6.2.1901.

¹¹⁴ Arkeologisen toimiston pöytäkirja 13.6.1901, Appelgrenin tiedonanto Arkeologiselle toimistolle, KM; *Sanomia Turusta* 23.2.1901; *Uusimaa* 27.2.1901; *Wuoksi* 28.2.1901; *Uusi Suometar* 3.3.1901; *Uusi Aura* 5.3.1901; Appelgren 1902, 56–61.

¹¹⁵ *Uusi Aura* 14.5.1902.

Tallgren tekivät muistiinpanoja.¹¹⁶ Rakennusjäänteitä tuli esiin vielä kesällä 1906, kun Kaskenkatu 1:ssä kaivettiin uudisrakennuksen perustuksia apteekkari Ditzlerin kivitaloa varten.¹¹⁷ Arkeologi Juhani Rinne ei osallistunut luostarialueella 1900-luvun alussa tehtyihin kenttätöihin kuin satunnaisesti, mutta vuonna 1908 hän kokosi kaikki havainnot ja laati niiden pohjalta laajan esityksen konventista.¹¹⁸

Kesäkuussa 1909 asunto-osakeyhtiö Pantern aloitti uuden kivitalon rakentamisen Kaskenkatu 2:n tontille. Pääosan dokumentoinnista teki jälleen Nyström apulaisenaan Svante Dahlström. Koska löydöt olivat liian mittavia Nyströmin käsiteltäväksi, Rinne kutsuttiin paikalle liikemies Fredric von Rettigin kustannuksella. Lisää osia luostarialueesta paljastettiin vielä 1920-luvun lopussa. Rinne julkaisi päivitetyn luostarin pohjakartan vuonna 1928.¹¹⁹ Seuraavien parinkymmenen vuoden aikana, kun alueelle rakennettiin uusia kivitaloja, arkeologit ja arkkitehdit dokumentoivat perustojen kaivutöiden yhteydessä lisää vanhoja rakenteita ja tallettivat löytöjä siinä määrin kuin kykenivät.

Rinteen tulkinta konventin pohjakaavasta vakiintui vuosikymmeniksi. Uusia laajoja kenttätöitä alueella tehtiin vasta 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Niissä Kaskenkadun katupinnoitteen alainen maaperä avattiin.¹²⁰ Kaivauksia johtanut Lasse Laaksonen piirsi rakenteista uuden kartan, joka julkaistiin vuonna 1986.¹²¹ Se osoitti, että Rinteen oletukset konventin rakenteiden linjauksista Kaskenkadun kohdalla eivät olleet oikeat, ja siten hänen tulkintansa konventin tiloista oli virheellinen. Uusien löytöjen pohjalta Markus Hiekkänen esitteli vaihtoehdoisen tulkinnan rakennusjäänteistä vuonna 1993.¹²² Turkulaiset arkeologit ovat sittemmin jatkaneet hajanaisen arkistoaineiston tutkimusta, ja päivitetty kartta konventialueesta sekä uusi tulkinta tilojen käytöstä julkaistiin vuonna 2014.¹²³

Vuosikymmenten saatossa tehdyt arkeologiset löydöt ovat ensin todentaneet keskiaikaisen konventin sijainnin ja sitten täydentäneet käsitystä sen pohjakaavasta. Ne ovat paljastaneet,

---

¹¹⁶ Rinne 1908, 127–128; Kolehmainen 2008, 39–40.

¹¹⁷ *Uusi Aura* 20.3.1906; *Turun Sanomat* 27.7.1906; *Helsingin Sanomat* 28.7.1906; *Uusi Suometar* 28.7.1906; Rinne 1908, 112–113.

¹¹⁸ Rinne 1908; ks. myös Rinne 1952, 199–201.

¹¹⁹ Rinne 1928; Kolehmainen 2008, 46–60.

¹²⁰ Kolehmainen 2008, 61–84.

¹²¹ Pihlman & Kostet 1986.

¹²² Hiekkänen 1993, 126–129; 2003b, 91–92; 2007, 181.

¹²³ Immonen *et al.* 2014a; 2014b.

että konventin raunioita oli ennen 1900-luvun rakennustöitä säilynyt varsin runsaasti, ja osaa niistä käytettiin 1800-luvulle saakka varastotiloina. Muutoin niille ei ollut enää käyttöä reformaation jälkeen. Reformaatio merkitsi Turun dominikaanikonventin toiminnan nopeaa hiipumista, vaikka väkivaltaisesta tuhoamisesta ei olekaan jälkiä. Alasajoa täydensi konventtialueella vuonna 1527 riehunut tulipalo. Maaomaisuus ja irtaimisto siirtyivät kruunun haltuun, ja veljet päätyivät pappisvirkoihin seurakuntiin. Samalla katkesi 1200-luvulta asti jatkunut saarnaus- ja käännytystyö sekä opetustoiminta. Myös dominikaaniveljien luoma kansainvälisten yhteyksien verkosto romuttui. Vaikka 1500-luvun muutosten on täytynyt olla dramaattisia asukkaiden elämässä ja Turun kaupunkikuvassa, kirjallisissa lähteissä tai arkeologisissa löydöissä konventin sulkeminen näyttäytyy etupäässä vain hiipumisena ja toimintojen asteittaisena lakkaamisena.

Lähteet

Arkistolähteet

Turun museokeskus (TMK)

- Esinekokoelmat
- Arkisto

Kansallisarkisto (KA)

- Turun kämnerioikeuden tuomiokirjat
- Voudintilit
- Läänintilit (henkikirjat)

Kansallismuseo (KM)

- Esinekokoelmat (KM hist.)
- Arkisto

Turun kaupunginarkisto (TKA)

- Syne och Mätning Instrument

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Sanomia Turusta

Turun Sanomat

Uusi Aura

Uusi Suometar

Uusimaa

Wuoksi

Åbo Tidningar

Julkaistut alkuperäislähteet

Finlands Medeltidsurkunder (FMU) I-VIII. Red. Reinhold Hausen. Staatrådets tryckerie, Helsingfors 1910–1935.

Juslenius, Daniel: *Aboa Vetus et Nova*. Suom. Tuomo Pekkanen & Virpi Seppälä-Pekkanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1043. SKS, Helsinki 2005.

Juusten = Paavali Juusten: *Suomen piispainkronikka*. Suom. Simo Heininen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 476. SKS, Helsinki 1988.

Registrum ecclesiae Aboensis, eller Åbo domkyrkas svartbok med tillägg ur Skoklosters codex Aboensis (REA). Red. Reinhold Hausen. Staatrådets tryckerie, Helsingfors 1890.

Wexionius, Michael: *Epitome descriptionis Sueciae, Gothiae, Fenningiae, et subjectarum provinciarum*. Aboae 1650. <http://www.doria.fi/handle/10024/69496> [29.2.2016]

Tutkimuskirjallisuus

Appelgren, Hjalmar: Det underjordiska Åbo. *Finskt Museum* (1901)/1902.

Blomqvist, Ragnar: Dominikanernas byggnader. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid* III (1958), palstat 167–174.

von Bonsdorff, Carl: *Åbo stads historia under sjuttonde seklet: Första bandet*. Helsingfors 1894.

Boerefijn, Wim: *The Foundation, Planning and Building of New Towns in the 13th and 14th Centuries in Europe: An Architectural-Historical Research into Urban Form and its Creation*. University of Amsterdam 2010.

Brusila, Heljä: Pyhän Olavin dominikaaniluostarin raunioista. *Kaskenlinna: Asunto Oy Kaskenlinnan rakennushistoria ja Pyhän Olavin luostarin rauniot*. Toim. Helena Soiri-Snellman & Heljä Brusila. Asunto Oy Kaskenlinna & Turun museokeskus, Turku 2001.

Bruzelius, Caroline: *Preaching, Building, and Burying: Friars in the Medieval City*. Yale University Press, New Haven, CT 2014.

Coppack, Glyn: *Abbeys & Priors*. Amberley, Stroud 2009.

Curman, Sigurd: Klosters byggnadskonst. *Svensk konsthistoria*. Red. Axel L. Romdahl & Johnny Roosval. Ljus, Stockholm 1913.

Gallén, Jarl: *La province de Dacie de l'Ordre des Frères Prêcheurs: 1 Historie générale jusqu'au grand schisme*. Söderström, Helsingfors 1946.

Gallén, Jarl: Dominikanorden. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* III (1958), palstat 174–185.

Gardberg, Carl Jacob: Turun kaupungin historia 1100-luvun puolivälistä vuoteen 1366. *Turun kaupungin historia: Kivikaudesta vuoteen 1366*. Turun kaupunki 1971.

Gardberg, Carl Jacob: *Veritas – Totuus! Turun dominikaanit keskiajalla*. Schildt, [Espoo] 2005.

Greene, J. Patrick: *Medieval Monasteries*. Continuum, London & New York 2005.

Harjula, Janne & Immonen, Visa: Reviving Old Archaeological Material: A Project Analysing Finds from the Early Medieval Fortified Site of Koroinen in Turku. *Castella Maris Baltici X. Raseborg, Olavinlinna and Häme Castles*. Eds. Kari Uotila, Terhi Mikkola & Anna-Maria Vilkuna. *Archaeologia Medii Aevii Finlandiae XVIII*. Suomen keskiajan arkeologian seura, Turku 2012.

Harjula, Janne; Immonen, Visa & Ratilainen, Tanja: Turun Koroista pala palalta – Arkeologinen hanke tutkii piispanistuimen vanhoja löytöjä. *Kuriositeetikabi.net* 1/2012. <http://www.kuriositeetikabi.net/esinetuntemuksen%20teemanumero/koroinen.html> [29.2.2016]

Hiekkanen, Markus: De finska klostren under medeltiden: Arkeologiskt och byggnadshistoriskt perspektiv. *Hikuin* 20/1993.

Hiekkanen, Markus: The Stone Churches of the Medieval Diocese of Turku: A Systematic Classification and Chronology. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 101/1994.

Hiekkanen, Markus: Domestic Building Remains in Turku, Finland. *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum III: Der Hausbau*. Hrsg. Manfred Gläser. Lübeck 2001.

Hiekkanen, Markus: Turun kaupungin perustaminen – Tulkintayritys uusien arkeologisten tutkimusten perusteella. *Kaupunkia pintaa syvemältä: Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Toim. Liisa Seppänen. Turku 2003a.

Hiekkanen, Markus: Turun Pyhän Olavin konventti ja sen rakennusmuistot. *Raportteja* 18. Turun maakuntamuseo 2003b.

Hiekkanen, Markus: *Suomen keskiajan kivikirkot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1117. SKS, Helsinki 2007.

Hinnesbusch, William A.: *The Early English Friars Preachers*. Romae ad S. Sabinae 1951.

Immonen, Visa: Buried in the Archives – Medieval Graves at the Dominican Convent of St Olaf in Turku, Finland. *Mirator* 16:1/2015.

<http://www.glossa.fi/mirator/pdf/i-2015/buriedinthearchives.pdf> [29.2.2016]

Immonen, Visa; Harjula, Janne; Kirjavainen, Heini & Ratilainen, Tanja: The Dominican Convent of St Olaf in Turku, Finland. *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IX: Die Klöster*. Hrsg. Manfred Gläser & Manfred Schneider. Lübeck 2014a.

Immonen, Visa; Harjula, Janne; Kirjavainen, Heini & Ratilainen, Tanja: Turun Pyhän Olavin dominikaanikonventti – aineksia tilankäytön tulkintaan. *SKAS* 3/2013 (2014b).

Knuutila, Jyrki: Pyhän Olavin kultti ja Turun dominikaanikonventti. *Raportteja* 18. Turun maakuntamuseo 2003.

Knuutila, Jyrki: *Soturi, kuningas, pyhimys: Pyhän Olavin kultti osana kristillistymistä Suomessa 1200-luvun alkupuolelta 1500-luvun puoliväliin*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 203. SKHS, Helsinki 2010.

Koivunen, Pentti: Koroisten piispanistuimen ja asutuksen tutkimushistoriaa. *Raportteja* 19. Turun maakuntamuseo 2003.

Kolehmainen, Hanna-Liisa: *Turun Pyhän Olavin dominikaanikonventti: Asiakirja-aineisto ja arkeologiset lähteet*. Arkeologian pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto 2008.

Kostet, Juhani: Erikoisia turkulaisia nimiä vuosisatojen takaa. *Historian selkosilla: Jouko Vahtolan juhla-kirja*. Toim. Matti Enbuske, Matti Mäntylä & Reija Satokangas. *Studia historica septentrionalia* 65. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi 2012.

Kuujo, Erkki: *Turun kaupungin historia 1366–1521*. Turun kaupunki 1981.

Källström, Olle: *Medeltida kyrksilver från Sverige och Finland förlorat genom Gustav Vasas konfiskationer*. Svenska kyrkans diakonistyrelse, Stockholm 1939.

Larsen, Morten: ”Udi predickebrødris huuss”: Aspekter af tiggerordenernes samfundsrolle i middelalderens Danmark. *Kirkehistoriske Samlinger* 2012.

Lehmijoki-Gardner, Maiju: Mendikantisääntökunnat: Etuoikeutena köyhyys. *Keskiajan kirkko: Uskonelämän muotoja läntisessä kristikunnassa*. Toim. Tuomas Heikkilä & Maiju Lehmijoki-Gardner. SKS, Helsinki 2002.

Leinberg, Karl Gabriel: *De finska klostrens historia*. Skrifter utgivna af Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 1890.

Lorenzen, Vilhelm: *De danske klostres bygningshistorie III: De danske dominikanerklostres bygningshistorie*. København 1920.

Lovén, Christian: Kloster, klosterliknande inrättningar och klostertraditioner. *Fornvännen* 96/2001.

Maliniemi, Aarno: Grundandet av dominikankonventet i Åbo och dess förhållande till Sigtuna: Några kritiska randanmärkningar. *Sigtuna Mariakyrka 1247–1497*. Red. Holger Arbman, Wilhelm Holmqvist & Rolf Hillman. Sigtuna 1947.

Menander, Hanna & Arcini, Caroline: Dominikankonventet S:t Olof. *Borgare, bröder och bönder – Arkeologiska perspektiv på Skänninges äldre historia*. Red. Rikard Hedvall, Karin Lindeblad & Hanna Menander. Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV), Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2013.

Nikula, Oscar: *Turun kaupungin historia 1521–1600*. Turun kaupunki 1987.

Nuorteva, Jussi: *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun akatemian perustamista 1640*. Bibliotheca historica 27. SKS & SKHS, Helsinki 1997.

Pihlman, Aki: Turun kaupungin muodostuminen ja kaupunkiasutuksen laajeneminen 1300-luvulla. *Raportteja 22*. Turun museokeskus 2010.

Pihlman, Aki & Kostet, Juhani: *Åbo (fi. Turku). Medeltidsstaden 3*. Åbo 1986.

Pirinen, Kauko: Kirkkoreduktio Varsinais-Suomessa ja sen seuraukset. *Varsinais-Suomen historia V:3*. Turku 1949.

Rinne, Juhani: P. Olavin luostari ja rauniot Kaskenkadun ja Ison Hämeenkadun yhtymän tienoilla Turussa: Rakennushistoriallinen tutkimus. *Lännetär: Varsinaissuomalainen osakunta: Uusi jakso 1/1908*.

Rinne, Juhani: Pyhän Olavin luostari Turussa. *Suomen Museo 35/1928*.

Rinne, Juhani: *Turun tuomiokirkko keskiaikana I: Tuomiokirkon rakennushistoria*. Turun tuomiokirkon isännistö, Turku 1941.

Rinne, Juhani: *Turun tuomiokirkko keskiaikana III: Turun tuomiokirkko hiippakunnan hallinnon elimenä*. Turun tuomiokirkon isännistö, Turku 1952.

Ruuth, Johan Wilhelm: *Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet: Första häftet*. Bidrag till Åbo stads historia. Helsingfors centraltryckeri, Helsingfors 1909.

Saarenpää, Taina: Keskiajan pimeydestä valistuksen valoon – Henric Gabriel Porthan ja Turun tuomiokirkon Mustan kirjan asiakirjojen julkaiseminen. *Ennen ja nyt* 14.11.2014. <http://www.ennenjanyt.net/2014/11/keskiajan-pimeydesta-valistuksen-valoon-henrik-gabriel-porthan-ja-turun-tuomiokirkon-mustan-kirjan-asiakirjojen-julkaiseminen-2/> [29.2.2016]

Salminen, Tapio: Dominikaanit Tallinnassa, Viipurissa ja Turussa. *Raportteja 18*. Turun maakuntamuseo 2003.

Schofield, John & Vince, Alan G.: *Medieval Towns: The Archaeology of British Towns in their European Setting*. Continuum, London & New York 2003.

Seppänen, Liisa: *Rakentaminen ja kaupunkikuvan muutokset keskiajan Turussa. Erytarkastelussa Åbo Akademin päärakennuksen tontin arkeologinen aineisto*. Väitöskirja. Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos, Turun yliopisto 2012.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5231-1> [12.12.2015]

Soiri-Snellman, Helena: *Jugendslottet Hjorten – Jugendlinna Hjorten*. Julkaisuja / Turun maakuntamuseo 4. Turku 2004.

Stenlund, Per-Erik: *Dominikankonventens byggnader i Åbo under medeltiden*. Pro gradu –avhandling. Åbo Akademi, Åbo 2009.

Sundqvist, Nils: *Den svenska tiggarmunkskyrkans plantyper: De uppländska franciskan- och dominikanklosterkyrkornas planutbildning i sitt arkitekturhistoriska sammanhang*. *Uppland* 1954.

Valonen, Niilo: *Turun viemärikaivauslöydöistä*. *Vuosijulkaisu* 20–21, 1956–1957. Turun kaupungin historiallinen museo, Turku 1958.